

Rospopa Tatiana. Lesya Ukrainka Works in the Studies in A. Muzychko. This article presents the extensive material on the activities of the researcher A. Muzychko in the scientific development of Lesya Ukrainka heritage. Particular attention is paid to highlighting key positions in works of A. Muzychko, revealing innovative trends and specifics of his research in a synchronous context of Ukrainian literary criticism of the 20s of XX century. Separate statements of scientific research of A. Muzychko “Lesya Ukrainka, her life, social activity and poetry” are analyzed. Conception of the critic is revealed in the ways to the assessment of Lesya Ukrainka as strong, spiritually rich personality. Concepts of perception of universality of Lesya Ukrainka artistic heritage by researcher A. Muzychko are analyzed. Principles of literary analysis of A. Muzychko, which he used in his work “Lesya Ukrainka, her life, social activity and poetry” are analysed. Also the review of critical definitions of scientist in leseznavchyi discourse of XX century is defined.

Key words: leseznavchi studies, classics, criticism, culture, socialization.

Стаття надійшла до редколегії
11.04.2014 р.

УДК 801.8:821,161.2.09ЩУРАТ:398.8(477.83/86)«17/18»

Марта Стефанів

Василь Щурат про українську «простонародну» пісню

У статті проаналізовано праці В. Щурата, у яких автор розкрив історію розвитку української пісні від найдавніших часів, детально описав і проаналізував галицькі придворні капели і хори кінця XVIII – початку XIX ст.

Ключові слова: народна пісня, розвиток, значення, розповсюдження, тріумф.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. В історії української фольклористики Василь Щурат посідає вагомe місце. У його доробку низка фольклористичних студій, які розкривають погляд вченого на певні досліджувані явища, а також фольклорні матеріали, які зібрав В. Щурат у с. Грибовичах (на Львівщині) та с. Кобиловолоках, с. Папірні (Теребовлянський р-н Тернопільської обл.). Фольклористична діяльність академіка й досі недостатньо досліджена, його постать залишається на маргінесі історії української фольклористики. У нашій розвідці пропонуємо аналіз фольклористичних публікацій ученого, які ґрунтовно висвітлюють українську «простонародну пісню».

З нагоди столітнього ювілею від часу появи першого збірника українських народних пісень М. Максимовича «Малороссийские песни» (1827) громадськість Галичини запланувала низку популярних видань, рефератів про народну творчість, збірник пісень для хорів на ювілейні свята. У Львові відбувалися святкові концерти з цієї нагоди. В. Барвінський у своїй статті описав програму і виконавців цього вокально-камерного концерту, зауваживши, що В. Щурат виступив із вступним словом [1, с. 2–3]. Організацією святкування цієї річниці займався окремий комітет з ініціативи товариства «Просвіта» у Львові та Київська академія наук [2, с. 1].

На сторінках галицької періодики з’являлися публікації з цього приводу. Олександр Залеський у «Ділі» виступив зі статтею «З приводу ювілею української народної пісні», висловив думку про те, що цей ювілей потрібно використати для «тривалішого угрунтування значіння народної творчості, головню ж народної пісні» [2, с. 1], щоб наступні покоління пам’ятали про ці пісні. Автор говорив про популяризацію народної пісні, про те, щоб вона була доступна для широкого загалу. Пропонував видати пісенні тексти з мелодіями, а також усі наукові праці, які надруковані в різних часописах і збірниках. У відповідь на цю статтю Богдан Кравців висловив думку щодо видання збірника пісень із мелодіями, зауваживши, що для популяризації народної пісні в середовищі інтелігенції «було б дуже на часі видати сьогодні антологію української народної поезії» [3, с. 1]. У статті Б. Кравців висловив пропозиції, як організувати роботу над укладанням антології, підтримав думку Ол. Залеського щодо видання наукових праць про народну пісню, запропонувавши видати малодоступні й неопубліковані на той час праці В. Гнатюка (вступ до збірки колядок і щедрівок, 4-й том коломийок).

А також вказав на те, що народну пісню треба культивувати (аргументуючи це тим, що деякі зразки народної поезії занепадають, забуваються), популяризувати, закликав до збирання етнографічного матеріалу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Василь Щурат із нагоди ювілею української пісні на сторінках «Діла» за 1927 рік опублікував три фольклористичні статті – «Початки слави української народної пісні в Галичині», «Ювілей української народної пісні», «Приворот-зілля». У них автор чітко простежив історію розвитку української «народної» пісні від найдавніших часів до початку ХХ ст., описав і проаналізував галицькі придворні капели, дослідив перші успіхи українських народних пісень, розкрив їх значення.

Публікація В. Щурата «Початки слави української народної пісні в Галичині» вийшла окремою брошурою. У ній автор розкрив історію розвитку української пісні від найдавніших часів. Упродовж багатьох років, як зазначив дослідник, «українська пісня тільки тому й здобула собі назву народної пісні, що у кругах інтелігенції вона була не своя» [4, с. 3]. У цьому оточенні, продовжував В. Щурат, вона була джерелом товариської веселості. Чим і пояснював доволі *власну* появу української «простонародної» пісні не лише в українських писаних збірках товариських пісень ХVII–ХVIII ст., а й у польських і російських збірках пісень, а також в інтермедіях. До таких пісень належать: одна з найдавніших (200 років тому надрукована в Кракові) – про дівчину Кулину (козак намовляє її йти за ним на Україну), про бабусю (козак Ференц на торзі робить їй шкоду), про смерть комаря чи пташи-не весілля. Ці пісні потрапляли й на сторінки городських актів ХVI ст., і всі вони завдячують своєю давньою популярністю в Україні і за її межами незрівнянному гуморові. У пісні про Сагайдачного підкреслено козацьку вдачу, яка виявляється в обміні жінки на тютюн, на люльку. У двох випадках українська простонародна мова для панів була предметом насміхання.

Дослідник детально описав і проаналізував галицькі придворні капели і хори кінця ХVIII – початку ХІХ ст. Навів приклад про співака Андрія, який у ХVI ст. у дворі троцького воєводи писав і виконував українські думки. У Галичині, продовжував автор, майже всі владики, починаючи від Гедеона Балабана (к. ХVI ст.) і закінчуючи Петром Білянським (кінець ХVIII ст.), утримували власних співаків і цілі хори. Співаки їздили і на поле битви. Афанасій Шептицький і Білянський запрошували в гості деінде, щоб уприємнювати забаву, брали свої капели і співаків. При митрополиті Петрі Могилі своїм співом славився Єлисей Ільковський, при холмському єпископі Порфирію Важинському – співак Мазановський. Відомостей про те, якою мірою плекали владичі придворні капели українську народну пісню немає. В. Щурат згадує також і про капели Галичини кінця ХVIII – початку ХІХ ст. – доволі численні, помітніші між ними у Млоцьких в Жуліні, у Ржевуських у Підгірцях, у Бельських і Мйончинських у Пеняках, у Старжинських у Колтові [4, с. 4].

У плеканні української народної пісні найбільше відзначалися капели й хори в Пеняках і Колтові (територія Західної України). З ними тісно пов'язане перше поважне видання музики до польських і українських пісень зі збірки Вацлава з Олеська (Залеського), яка з'явилася у Львові 1833 р. Упорядкував цю музику для співу і фортепіано К. Липинський – син композитора, диригент капели в Пеняках і в Колтові. Завдяки місцевим хорам і капелам із Пеняк і Колтова народ уперше ознайомився з текстами і мелодіями народних пісень. Їх диригентом і гармонізатором був Фелікс Липинський. Частими гостями у маєтку Мйончинських і Старжинських були отці-василіяни з Підгірців. В. Щурат розповів про ігумена Юліана Добриловського – поета, автора кількох на той час «дуже популярних пісень» [4, с. 5]. «Дай же, Боже, добрий час», «Станьмо, браття, в коло», «Тяжко знести тої розлуки» були написані українською мовою і співані на слов'янському з'їзді в Празі 1848 р. Ці пісні Ю. Добриловського, зазначає В. Щурат, знайшлися у виданні Карла Липинського.

В. Щурат указав на велику заслугу галицьких придворних капел і хорів у поширенні народних пісень. Вона полягала у тому, що, натрапляючи на зразки мелодії у зв'язку з кращими пісенними словами, вони й поширювали ці народні пісні. «Наслідком того, – писав він, – українська народна пісня щораз більше входила в товариські кружки й брала в них силою своєї музичної й поетичної вишості верх над польською народною піснею» [4, с. 6]. К. Липинський у збірнику помістив 160 галицьких народних пісень, 74 з яких українські.

Якщо польським емігрантам у Франції вдалося зацікавити своє нове оточення якоюсь піснею з рідних країн, продовжує дослідник, то аж ніяк не польською, а українською піснею. У листі 1831 р. до матері з Парижа польський поет Юрій Словацький писав: «Совінський видає пісні українського

народу й польського з французьким перекладом. Тутешньому жіноцтву незмірно подобається “Гриць”, також пісня про “Потоцького”» [4, с. 8]. Це були перші тріумфи української народної пісні. На думку В. Щурата, важливі ці тріумфи тим, що припали на час, коли Західна Європа щонайменше 50 років простежувала поетику своїх протонародних пісень, коли вже всі мали можливість розвинути скарби народно-поетичної творчості Слов’янщини, коли і в Польщі звернено увагу на значення протонародної пісні.

Згадав В. Щурат і про Зоряна Доленгу-Ходаковського (Адама Чарноцького), його збірку українських народних пісень, серед яких з’явилося дві пісні (в оригіналі і польському перекладі) за підтримки Ляха Ширми 1818 р. у журналі «Dziennik Wileński» і могли звернути на себе увагу в Галичині, так само як пісня про Б. Хмельницького надрукована 1820 р. у часописі «Tygodnik Wileński». Проте учений не подав прикладу пісень, про які йшлося. Але згадав про пісню «Гомін, гомін по діброві» І. Могильницького, яка увійшла до його ж хрестоматії українського письменства, зазначивши, що українська народна пісня була поставлена на рівень з літературними писаннями в хрестоматіях й розглядалася як зразок мови й поезії в українських граматиках (Михайла Лучкая, Йосифа Левицького) – то був дальший її шлях слави в Галичині [4, с. 7].

Силою свого слова та мелодійності українська народна пісня пробуджувала в інтелігенції можливість її практичного використання.

Австрійський уряд і творці польських революційних рухів вишукували для успішності своєї праці якусь середину і кращою здалася їм українська народна пісня. Вже від 1820 р. німці в приватних помешканнях влаштовували літературно-товариські вечорниці, запрошували на них українську молодь. У результаті світ побачили два літературні календарі на 1822 і 1823 рр., що їх видали німецькою і польською мовами у Львові університетські професори Гютнер і Мавс за співучастю Дениса Зубрицького. Календарі мали виразний українофільський характер. Найголовніше, на думку В. Щурата, що в обох календарях «знайшлися поважні, як на той час, статті про народні пісні, перша Гютнера, друга Зубрицького, обі з особливим углядженням українських пісень» [4, с. 8], а також було наведено кілька текстів в оригіналі і німецькою у перекладі, з додатком нот до «Гриця» та «Козака і Дзюби» (уклав Моронський) у першій статті Гютнера. Зубрицький подав зразок двох пісень: «Шумить, шумить дубровонька» і «Юж три дні і три неділі, як мого мужа комарі з’їли» і стосовно усіх українських народних пісень висловив важливу думку, що ці пісні потрібно поширювати, не можна припускати, щоб вони залишилися лише на устах простого народу. Вагома ця думка не тільки тим, що нові досліді народної пісні стверджують зв’язок з давньою письменницькою культурою, а й тому, що у зв’язку з національним відродженням Д. Зубрицький відчув поворот української інтелігенції до народної пісні [4, с. 8].

У час повстання проти московського правління (1830 р.) польські революційні агенти перебиралися на лірників і жебраків, які ходили по селах, співаючи українських пісень. Дослідник називав їх співаками-агітаторами, писав про те, що один з організаторів польського повстання Ржевуський мав цілу школу агітаторів-лірників (серед них Відорт і Падура). Представником із Галичини був Каспер Ценглевич, родом із Городенки. Засвоївши українську народну пісню, всі вони складали власні пісні на мелодію тієї ж народної пісні й поширювали їх у межах своєї агітаторської діяльності. Такими є пісні Падури, зокрема, «Гей, козаче, в ім’я Бога», «Козак пана не знав з віка», «На долині при Чигрині». Однак полякам припадали до душі українські пісні Відорта, Падури та Ценглевича. Друкували їх, наскільки це було допустимо цензурою, в оригіналах і перекладах польською мовою. Таким чином, поширювані польські фальсифікати української народної пісні щораз входили в осередки інтелігенції, «мода на все що народне, яка опанувала тодішнє письменство, тут заважила сильно» [4, с. 10]. І з 1820 р. у літературних часописах, альманахах, з’являлися статті, де можна було б знайти згадку про народню, також про українську пісню – в перекладі, в переробці, в оригіналі. Все те, що друкувалося польською, хоч би за кордоном, було пильно читане в колах польської й української шкільної молоді в Галичині і мало свій вплив на неї.

Також у своїй брошурі автор помістив уривок статті «О роезыі Руси», у якій висвітлювалося все, що стосувалося української «народної» пісні – «нове чи давніше надруковане, являлося інтереснішим» [4, с. 12], зауваживши, що публікації галицьких та віденських альманахів були актуальними передусім тому, що «подавали квітки української пісні, хоч би і в перерібках...» [4, с. 12]. В. Щурат подав інформацію про переробку українських пісень, яку в 1833 р. Вінкентій Поль оголосив німецькою, а

ці пісні назвав польськими народними. Вже 1838 р. у Празі було видано збірку польських переробок (упорядники Август Бельовський та Люціян Семінський). Для кращого розуміння переробленого тексту пісень автор брошури до прикладу подав пісню про Сагайдачного (Семінського), яка, на жаль, не була представлена у первісній формі – «до такої справи не було між польськими поетами спосібних, як не було спосібних до зрозуміння душі Українця, що виявляючи себе по своєму в своїй пісні, своєю недосяжністю для Поляка чи для Москаля в тій пісні виявляла саме окремішність своєї культури на цілому просторі українських земель, далеко сильніше, ніж у тій мові, котра їх об'єднує» [4, с. 14], а головне, зауважив В. Щурат, вони нею захоплювалися.

Не оминув своєю увагою В. Щурат ґрунтовних праць, які з'являлися на ниві фольклористики. У час найбільшого зацікавлення українською народною піснею вийшла друком збірка М. Максимовича (1827 р., 1834 р.), а невдовзі з'явилося і «Руське весілля» Й. Лозинського (1835), які мали позитивні відгуки.

У 1835 р. з'являються «Нотатки щодо деяких пісень народних поетів» К. Й. Турівського (він розглянув шість українських пісень, п'ять з яких весільні) – перша спроба естетичної оцінки української народної пісенної творчості [4, с. 15]. Альманах «Русалка Дністрова» «Руської трійці» (1837) можна вважати увічненням української народної пісні (1927 р. у Львові).

Лука Луців написав на брошуру В. Щурата неохвальну рецензію. На його думку, автор не згадав про вплив української пісні на діячів галицького відродження. Висловився із занепокоєнням, що у читача може скластися хибна думка, що у 40-ві роки ХІХ ст. в Галичині тільки поляки цікавилися українською піснею, підкресливши, що тоді вже працювала «Руська трійця». А також із сумнівом поставився до того, що не тільки в часописі «Ролнос» «“нове чи давніше надруковане” про українську народну пісню “являлося інтереснішим”» [5, с. 94–95].

З нагоди ювілею української пісні вчений виступив із промовою «Приворот зілля» (08.12.1927), яка була опублікована в «Ділі». Розпочав В. Щурат, цитуючи Т. Шевченка: «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине...». У своїй доповіді він розкрив значення народної пісні – «Без золота, без каменю, без хитрої мови», та пісня вийшла «голосна і правдива, як Господа слово», стала голосним і правдивим речником України перед усіма культурними народами світу. Та перш усього стала вона для нас тим дзеркалом, в якому ми самі себе побачили й пізнали... [6, с. 2]. Навів цікавий приклад з поеми княжих часів, у якій чудесну силу приписували двом речам – народній пісні і євшан-зіллю, ототожнив його із ситуацією, що склалася в той час. Українська інтелігенція, продовжував В. Щурат, повернулася до народного тільки завдяки українській пісні: «Чого вершинам забракло, того почали дошукуватись у простонародді: життєвої сили й моралі, культури й поезії, найглибшої мудрості і найкращого вислову її, а передовсім, віри в свої сили, віри в кінцеву перемогу» [6, с. 2].

Знання української мови тоді було модним за кордоном. Її перекладали на інші мови, звеличували, наслідували. Згадав доповідач про безліч позитивних відгуків про українську пісню, які сповненні захоплення й подиву про невичерпне багатство народної пісні, різноманітність мотивів, мораль, живописність картин, високу етику й естетичність вислову, вказав на помітні сліди давньої культури її і на великі засоби культурного розвитку українського народу. Завершив свою промову В. Щурат закликом до святкування ювілею на усіх просторах нашої землі.

У статті «Ювілей української народної пісні» В. Щурат розкрив значення народної пісні, зазначив час, від якого починається її слава – це 1827 р., поява українських пісень в першій збірці Михайла Максимовича. Він перший вказав на різноманітну силу українських пісень. Писав В. Щурат і про долю української пісні, адже спершу її переслідували представники духовенства – вже тоді, коли у Західній Європі виявлялася пошана до простонародної пісні, у нас чернець Іван Вишенський визнавав тільки мову церковних книг, а простонародну осуджував. Пізніше гостро проти простонародної пісні виступали гетьман Скоропадський, владика Горленко. Проте цікавилися українською піснею іноземці. В. Щурат вказав на перший запис чеського ученого Благослова (1571 р.), праці польських та російських учених (запис деяких українських дум Цертелєва 1819 р.).

У зв'язку із сотими роковинами виходу збірника М. Максимовича вчений закликав влаштувати ювілейне свято української пісні, яка «...є втіленням душі народу». «Це свято української пісні повинно скріпити нашу народню гордість, повинно стати джерелом нашої національної обнови, нашого культурного й морального здвигу...» [7, с. 1].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. З аналізу публікацій В. Щурата випливає, що автор задався ціллю показати читачеві стан збереження та розвитку української народної

пісні, щоб донести до кожного її історію (а це переслідування, заборони), щоб показати силу вислову нашої народної пісні. Вважаємо, що В. Щурат зробив великий внесок в історію української фольклористики. Усі моменти, про які вчений писав, залишаються актуальними для нас і сьогодні, бо українська народна пісня – це душа народу, її неоціненний скарб, який передається нам із покоління в покоління.

Джерела та література

1. Барвінський В. Свято пісні / В. Барвінський // Діло. – 1927. – Чис. 282. – С. 2–3.
2. Залеський Ол. З приводу ювілею української народної пісні / Ол. Залеський // Діло. – 1927. – Чис. 205. – С. 1.
3. Кравців Б. Ще до ювілею української народної пісні / Б. Кравців // Діло. – 1927. – Чис. 215. – С. 1.
4. Щурат В. Початки слави української народної пісні в Галичині / В. Щурат. – Львів : [б. в.], 1927. – С. 1–16.
5. Луців Л. Д-р Василь Щурат: «Початки слави української народної пісні» : [рецензія] / Л. Луців // ЛНВ. – Львів : [б. в.], 1928. – Т. 95. – С. 94–95.
6. Щурат В. Приворот-зілля (Промова на святі української пісні виголошена 08.12.1927 р. у Львові) / В. Щурат // Діло. – 1927. – Чис. 278. – С. 2.
7. Щурат В. Ювілей української народної пісні / В. Щурат // Діло. – 1927. – Чис. 15. – С. 1.

Стефанів Марта. Василь Щурат про українську «простонародну» пісню. В статті проведено аналіз робіт В. Щурата, в яких автор розкрив історію розвитку української пісні з давніших часів, детально описав і проаналізував галицькі придворні капелли і хори кінця XVIII – початку XIX в. Приведено приклади імена виконавців українських пісень XVI–XVIII в. Відслідковується бачення вченого щодо можливості практичного використання української народної пісні (зокрема, видавництва літературних календарів на 1822 і 1823 гг., які були видані німецькою і польською мовами в Львові), підкреслюється значення народної пісні. Також подається інформація про дослідження української пісенності в той час.

Ключові слова: народна пісня, розвиток, значення, поширення, триумфи.

Stefaniv Martha. Vasyl Shchurat About Ukrainian Folk “Demotic” Song. The article analyzes the works of Schurat in which the author revealed the history of Ukrainian songs from ancient times, described in detail and analyzed Galician court chapels and choirs within the late XVIII – early XIX centuries. There are given names of songs and performers of Ukrainian songs in the XVI–XVIII centuries. There are also traced vision of the scientist concerning the possibility of practical use of Ukrainian folk, namely, songs publication of literary calendars in 1822 and 1823, published in German and Polish Lviv, the value of folk songs. Also it is provided an information about researching of Ukrainian songs at the time.

Key words: folk song, development, meaning, spreading, triumphs.

Стаття надійшла до редколегії
23.04.2014 р.

УДК 823.162.1-3.09

Світлана Сухарєва

Унійна польськомовна проза волинських культурних осередків XVII ст.

У статті охарактеризовано унійну польськомовну прозу, створену на Волині в XVII ст. Особливу увагу звернено на діяльність Іпатія Потія, Касіяна Саковича та Мелетія Смотрицького у другий, унійний період його творчості. Серед культурних осередків волинського регіону виділено Володимир-Волинський, Острог, Луцьк і Дермань.

Ключові слова: риторика, апологетика, полемічний дискурс, волинські культурні осередки, книгодрукування.

Постановка наукової проблеми та її значення. У XVII ст. суспільна думка була зосереджена у видавничих і культурних центрах, які впливали на все інтелектуальне середовище, несучи прогрес, інтелектуальний і духовний розвиток, але водночас породжуючи контрверсії та дебати. Так,